

Radyo 3 üzerine II

Akın Atauz

17/03/2018

Radyonun ve özellikle klasik müzik yayını yapan radyonun kentle ilişkisinin anlamı

Yazının ilk bölümünde, daha çok radyonun politik ve ideolojik süreçlerle ilişkisi ve devlet radyosu yayınlarından birinin (Radyo 3) sadece klasik müzik dinleyenlere ayrılmış olmasının anlamı, radyonun yerelliği ve kentle ilişkisi ve buradaki “seçkincilik” ögesinin nasıl yorumlanabileceği vb. gibi konular üzerinden durulmuştu. Bu yazı, ilk bölümün devamı niteliğinde olan, radyo-kent ilişkileri ve klasik müziğin nitelikleri bakımından bu tür bir radyonun kent üzerindeki olası etkileri üzerinde yoğunlaşacak.

Klasik müzik yayını yapan bir radyonun eksikliği veya sağladığı olası kazanımları/ kültürel etkileri üzerinden düşünürken, oldukça karmaşık ve çok sayıda bilinmeyeni içeren durumu biraz daha netleştirebilmek için, bir-kaç soru üzerinde durmak ve iki konuyu biraz açmak, yararlı olacak: Kent-radyo ilişkisinin temel özellikleri nedir ve klasik (batı) müzikleri yayınlayan radyonun temel özellikleri nedir?

İkinci soru ile başlayalım. Klasik müzik türünün ayırt edici özelliklerini biraz açıklamak, bu müzik türüyle kentin etkileşimi hakkında düşünmeyi kolaylaştıracaktır. Bu türün

(kent/ kentliyle etkileşimi açısından) temel özelliklerini bir-kaç cümle ile açıklayabilmek, çok zor olsa da belki (her biri tartışmalı) şu tür önermeler düşünülebilir:

- Müziğin çoğul/ çok sesli yapısı, çok sayıda ve farklı ses yapısı olan çalgı aletinin bir arada kullanılması, farklı seslerin birlikte duyulması ve sağlanan harmoni ve uyum (ya da karşıtlıklar), doğası gereği, kentlileri, daha çoğul algılama ve davranmaya, düşünsel olarak hazırlar. [Nazi Almanyası'nın ve Hitler'in, bir Beethoven tutkunu olduklarını da düşünerek, bu önermenin ne kadar doğru olabileceğine dair bir kuşku doğuyor. Pamuk tarlasından ve yoksul-tutsak insanların ruhundan doğan cazın tam tersine, soylu sarayından ya da kiliseden doğan bu müzik ile çoğulculuk, demokrasi ve özgürlük gibi kavramlar arasında bağ kurarken, bu nedenle çok dikkatli davranmak gerekiyor. (Ancak, bu türe, soyut bir kavram olarak bakıldığında ve evrimi de dikkate alındığında, önermeler yine de tartışmaya değer olabilir.)]
- Klasik müzik bestecileri yerel materyal derlemekle ve kullanmakla birlikte, ürünlerinde evrensel standartların ve ölçülerin ağırlığı, genellikle daha fazladır. Bu nedenle (dünya edebiyatını izlerken birçok dilden çevirmene gereksinme olmasına karşın) bu müzik türünün ürünleri, farklı yerellikleri de dokusu içine almış/ kültürlenmiş ve bütün insanlıkla doğrudan etkileşime yönelmiş bir dil (ya da iletişim ortamı) olarak düşünülebilir.
- Klasik müzik bir anlamda, müzik türleri bakımından ortak bir dil ("lingua Franca") olarak düşünülebilir. Gerçi Avrupa'nın/ batının (hatta batı içindeki soylular sınıfının ve kilisenin) ürünüdür, ama dünyanın bütün ülkelerinin halkalarıyla (Rusya, Çin, Kore, Japonya vb. başta olmak üzere) tanışmış ve etkileşim olanağı bulmuştur. Bu nedenle, enternasyonal olmak bakımından, tipik ve çok güçlü bir örnektir. Kent toplumunun bu tür enternasyonal olgularla karşılaşma şansı azaldıkça, nasyonal/ milliyetçi akımlar güçlenir. "Biz bize benzeriz"ci bir anlayışla düşünme, tartışma ve sanatsal üretimde bulunma, sonuç olarak, düzleşecek ve standartlaşacaktır.

Klasik müzik dinleyen ve anlayan bir kentli, evrensel dili konuşabilen bir birey gibidir.

- Klasik müzik türü, diğer müzik türleri içinde, dünyada en geniş çalışma alanı ve gelişmiş bir kuramsal yapısı, disiplini ve ürün birikimi olan, kuramı ve pratikleri ile ilgili çok sayıda yayın bulunan, kendi tarihi gelişimi içinde hem çok fazla çeşitlenme olanağı bulmuş, hem de çok farklı türde yerel materyalle karşılaşma ve etkileşme deneyimlerine sahip olmuş bir türdür. Gelişim tarihi boyunca çok geniş bir enternasyonal dağar oluşturmıştır. Bu genişlik, diğer türlerin dağarını aşar ve büyük bir çeşitlilik içerir. Kentin (özellikle büyük kentlerin) bu müzik türü ile karşılaşma fırsatlarının azalması, kentin kültürel çeşitliliğini/ derinliğini, başka kültürleri anlama kapasitesini ve kültürlenme çeşitliliğini azaltır.
- Klasik müzik ürünleri, diğer sanatlarla da etkileşim ve iş birliği/ iş bölümü içinde (başta sinema, tiyatro, dans-bale, vb.) o sanatlarla ilgili performansları mümkün kıldığı ya da yardımcı olduğu için, diğer sanat alanlarındaki gelişmeye de zemin sağlar. Ayrıca, resim/heykel, mimarlık, edebiyat vb. gibi sanatlar bakımından da doğrudan olmasa da sanat kuramındaki eleştiri ve yenileşmelerle ilgili tartışmalarda ve etkileşimde, katkı sağlar.

Yukarıdaki önermelerin hepsinin, kentteki çok küçük bir grup, “çok marjinal” bir kesim için geçerli olabileceği açıktır. Bununla birlikte, kentin sanatlarla ve düşüncenin gelişmesiyle ilgili gruplarının, marjinal de olsalar, genişleyen halkalar halinde etkileri olabilir. Her şeye rağmen, kent-radyo etkileşimin büyük bir “etki” olmayabileceğini ve bu

etkinin, sezilmesinin/ ölçülmesinin/ hesaplanmasının oldukça çetin bir çaba gerektirdiğini de belirtilmeli...

Sonuç olarak, klasik müziğin varlığı ve önemsenmesiyle, kentin olağan gündelik ve kültürel yaşamını ilgilendiren, kente özgü bir kaynak oluşur/ oluşmaya başlar. Klasik müzikle, bu müziğin kuramı ve uygulaması disiplinleriyle ilişki kuran kentliler, bir bakıma, kentteki sanat ortamının oluşmasında ve genişlemesinde etkili olan entelektüel/ sanatsal tartışmaların içindedirler. Bu ortamın var edilmesinde ve etkinleşmesindeki rolü nedeniyle (ve rolü kadar), klasik müzikle ilgilenen kentliler, diğer kültürlerle ilişkilenebilir/ anlamaya, kültürel yaşamının çoğullaşmasına ve etkinleşmesine katkıda bulunurlar. Bu durumda kent, çeşitlenmiş, boyutlanmış, renklenmiş ve özgür seçim şansı çoğalmış bir kültürel yaşam sunulmasına için, daha geniş bir olanak sağlarlar.

İlk soruya dönersek: radyonun kentin yaşamındaki yeri nedir? Daha doğrusu radyo, kenti etkiler mi, ya da kentin üzerinde nasıl bir etki yapabilir? Veya tam tersi, kent radyoyu nasıl etkiler ve farklı kentlerin (yerel) radyoları nasıl (farklı mı) biçimlenir? Ayrıca, radyo-kent etkileşimi, kentin diğer sanatlarla (müzik, tiyatro, opera, edebiyat vb.) etkileşimine benzer nitelikte midir? Bir anlamda radyonun, kentin sanat yaşamının/ kültürel yaşamının bir parçası olduğu söylenebilir mi ve radyonun içinde olduğu kentin yerel kültürü, radyonun niteliğini ve programlarını etkiler ya da belirler mi?

Radyo-kent ilişkilerini gözden geçirdikten sonra, şu tür soruları da yanıtlayabilmek gerek: Klasik müziklerle kent etkileşiminin doğası ve özellikleri nedir ve klasik müzik yayını yapan radyoyla- kent nasıl etkileşir? Bu soruyu hem genel olarak hem de kentlere göre (örneğin batı uygarlığının ve periferisinin kentleri ile doğu uygarlıklarının ve batı ile yoğun ilişki kurmuş/ küreselleşmiş doğu uygarlığı kentlerinin, klasik müzik ile ilişkisi bakımından) yanıtlamak gerekecektir. Bu tür bir bilgiye, ne yazık ki sahip değiliz (ya da ben bunlardan habersizim).

Bu tür soruları yanıtlayabilmek oldukça zor. İletişim kuramcıları, haklı olarak, daha çok televizyon ve yarattığı kültür üzerine eğildiklerinden, radyo konusundaki kuramsal tartışmalar, oldukça az. Bu nedenle, işi kolaylaştırmak için, belki bir-kaç varsayım yaparak düşünmeye devam etmek, daha iyi olacak.

Varsayımlar:

- Radyo yayını, sadece kulağa yönelik olduğundan, dinleyicisini tutsak etmez. Bulunduğu herhangi bir yerde (ev/ iş/ taşıt aracı veya başka bir yerde, radyo yayını aktarabilen bütün iletişim araçlarının ulaştığı her yerde), başka bir işin ya da uğraşının yanı sıra, özellikle zihinsel dikkat gerektirmeyen işler sırasında, yaşama çok kolay karışır, yaşanan anı zenginleştiren ve katkı yapan bir anlam kazanabilir. Bu nedenle radyo, hem kolayca kabul edilebilecek bir yol arkadaşısıdır, hem de dinleyicisini (ya da bu yazı çerçevesinde kentliyi) donatan ve zihinsel çerçevesinin içini döşeyen bir etki yaratır.
- Radyo yayınları, hiç sözlü program yapmasa bile, ideolojik/ politik tercihlere sahip olabilir, sözlü programlar bu ideolojik/ politik etkiyi yoğunlaştırır. Radyonun yaptığı politikanın veya ideolojik etkinin, bir propaganda biçiminde olması gerekmez. Radyo, kendi seçimleri ve politikasıyla ve kentin gündelik yaşamında kendisi için seçtiği yer ve ilişki kurmak istediği toplumsal sınıf tercihiyle,

kendiliğinden, politik ve ideolojik mesajlar vermiş olur. (Sadece batı klasik müziği yapan bir kamu radyosu da politik ve ideolojik bir tercih yansıtmaktadır.) Ancak bu durum, çoğul toplumsal-politik bir süreç olarak değerlendirilebilir.

- Kentlerle, ülkesel/ yerel radyolar arasında karşılıklı bir etkileşim vardır: Yerel radyo, kentin kültürel (ve bu arada bilgilenme, /haber, eğlence-boş zaman eylemleri, vb.) yaşamının niteliği ve çeşitlenmesi bakımından bir etki yaratır ve kentliler de (radyonun katılımcılığa gerçekten açık olma derecesine göre) radyonun niteliği (yayın politikaları, yayının estetiği vb. konuları) üzerinde bir karşı etki geliştirirler.
- Radyo, kendi yayın politikası ve dinleyicilerinin beklentilerine göre belirlenmiş olan alanda, kentin gündelik yaşamında gerçekleşen/ gerçekleşecekler hakkında bilgi verir, bu etkinlikleri gerçekleştirecek kişi-grupları, kentlilere tanıtır., Kentin içinde oluşum halinde bulunan, ancak yeni bir gelişmeye/ senteze ya da buluşa işaret eden olguları araştırır ve kentlilerin bu konularda bilgilenmesine ve tartışmayı geliştirmesine katkıda bulunur. Kentlilerin yaşadığı kentin kültürel etkinliklerini, diğer kentlerin kültürel eylemleri/ yenilikleri ve devinimleri ile karşılaştırabilmesi için, yayınlarında diğer kentlere/ülkelere dair veri/ olanak vb. de sağlar. Aynı biçimde, radyo, yayın yaptığı kentin yaratıcılığını ve ilginç yeniliklerini, diğer kentlere ve diğer kültürlerle yayar ve duyurur.
- Kentliler, radyoda, kentlerinde gerçekleşen sanat olayları hakkında güncel (ve birçok durumda açıklamalı) bilgilere sahip oldukça, bu etkinliklere katılımları kolaylaşır ve çoğalır. Böylece radyo, kentsel kültürün çeşitlenmesine ve kültürel eylemler-sergilemeler-sahnelemeler-performanslar vb.de, değişimler gerçekleştikçe, bunlar üzerinde ve bunlarla ilgili tartışma yapabilmesine olanak/ zemin sağlar. Bu taze/ tazelenen entelektüel tartışmalar da kentin sanatlarla ilgili estetik beğeni ve rafinasyon düzeyinin, gelişmesine katkıda bulunur.
- Radyoların (özellikle müzikle) diğer kentlere, diğer kültürlerle açılabilme ve bunlara dair yayın yapabilme/ duyurma kapasiteleri çok yüksek olduğundan, yerel radyolar, kentin dışarıya, dış dünyaya/ diğer dünyalara açılan bir penceresi gibidir. İlgi alanında dünyadaki gelişmeleri hızla duyurur ve kentlinin ilgisine sunar; aynı biçimde kendi özgün yerel sentezlerini/ denemelerini de dünyaya açar. Radyo bu tür etkileşimler bakımından çok hızlı ve geniş bir kanal oluşturur.

Kentin en uç kesimdeki ve marjinal sanatçıları, yapmak/ denemek istedikleri eylemleri/ performansları, radyo ile daha geniş kitlelere duyurabilirler. Böylece sanatlarını/ kendilerini geliştirmek için yaptıkları deneyimler, daha geniş bir çevre tarafından duyulmuş/ değerlendirilmiş ve tartışılmış olur. Bu, kentin kültürünün gelişmesine bir katkı olarak düşünülebilir.

- Bir kentin kültürel yaşamından, enternasyonal nitelikli/ dış dünya ile ilişkili ne kadar çok öge çıkartırsanız, kent o kadar taşralaşacak ve kasabalaşacaktır.
- Bir kentin, sadece klasik müzik (ve/veya batı kültürü kaynaklı müzik) yayını yapan (yerel) bir radyoya sahip olması ve bunu yaşatabilmesi, (ayrıntılı iş bölümü ve uzmanlaşmanın gelişmişliği bakımından) sık rastlanan bir durum değildir ve böyle bir radyo yayınına sahip olan kentler, ayrıcalıklı (ya da entelektüel ve çoğulcu/ enternasyonal tartışma yapma/ yaratma kapasitesi oldukça geniş) kentler olarak düşünülebilir.

Yukarıdaki (tanımlar ve varsayımlar içeren) önermelere dayanarak, klasik müzik yayını yapan radyolara sahip olan, kentlerin, kültürel/ sanatsal rafinasyona, belirli bir çoğulculuğa ve çok katmanlı bir kültürel/ sanatsal yaşama sahip olduğunu söylemek kolaylaşacaktır. Bu tür kentlerin, ilerletici, yeni ufuklar açacak tartışmaların yapıldığı/ yapılabileceği bir entelektüel ortam sunduğu sonucu da çıkartılabilir. Bir kentte, klasik müzikle ilişkilerin çokluğu/ çeşitliliği ve sıklığı, hemşerilerinin “seçkin” bir kesiminin bulunduğu ve kentin onları yaşatacak, onlara rahat nefes aldırarak, kendi beğenileri doğrultusunda performans/ yenilik yaratma, ya da yaratıları izleme bakımından gerekli ortamı sağlamış olduğu, bazı nitelikli donanımlar (bina, kurumlar, bütçe vb.) sunduğu anlamına gelir., Bu “seçkin” grubun da kent ile uyum içinde olduğu, kenti yaşanılabilir ve çekici bulduğu söylenebilir. Bunlar da kentin ayrımcılık yapmayan ve farklılıkların/ farklı olanların varlığını önemseyen bir yer olduğuna dair işaret olarak, yorumlanabilir. Yazı devam edecek...

Akin Atauz